

Федорова М.А. Зміст феномену "соціально-моральні цінності особистості" (тенденції виховання в історії зарубіжної педагогіки) / М.А.Федорова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 2. – С. 350-359.

УДК 37.034

М. А. Федорова, м. Житомир

**ЗМІСТ ФЕНОМЕНУ "СОЦІАЛЬНО-МОРАЛЬНІ
ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ"
(ТЕНДЕНЦІЇ ВИХОВАННЯ В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІКИ)**

У статті автор аналізує сутність поняття "цінності" у гуманітарних науках, класифікації цінностей, запропоновані у вітчизняній філософії. Розкрито окремі методичні поради до виховання етичних доброчесностей, запропоновані вченими у давніх країнах (Аристотель, Демокрит, Конфуцій, Сократ), також обґрунтовано педагогічні умови, форми і методи роботи з дітьми, виділені в історії зарубіжної педагогіки 17-19 ст., що оптимізують процес виховання соціально-моральних цінностей зростаючої особистості.

Ключові слова: цінності, соціальні цінності, моральні цінності, методи виховання, засоби виховання.

Прогресивні зміни в усіх сферах функціонування суспільства висувають принципово нові завдання до педагогічної теорії і практики виховання. Сучасна педагогічна наука постає перед нагальною необхідністю побудови нової особистісно орієнтованої освітньої парадигми, яка передбачає переорієнтацію суспільної свідомості на пріоритет загальнолюдських цінностей і спрямована на створення умов для повноцінного формування духовного, морального, творчого потенціалу підростаючого покоління. Саме такі пріоритетні напрями виділяються у Законах України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні.

Дослідження сучасних вчених (С.Анісімов, І.Бех, М.Богуславський, О.Дробницький, І.Зязюн, М.Каган, В.Сластьонін) дозволили виділити головний напрям розвитку теорії виховання – виховання на основі найбільш значущих цінностей. Проте, необхідно відзначити, що проблема виховання соціально-

моральних цінностей особистості ще не знайшла свого повного розкриття в педагогічній науці. Аналіз досліджень сучасних вчених з проблеми виховання соціально-моральних цінностей дітей дошкільного і молодшого шкільного віку засвідчує, що науковий пошук ведеться за різними напрямками: розробка психолого-педагогічних основ морального виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку (С.Козлова, О.Кононко, Т.Поніманська, В.Тернопільська), виявлення психологічних механізмів, що зумовлюють інтеріоризацію цінностей суспільства у структуру особистості дитини (І.Бех, Л.Божович, Л.Виготський, О.Запорожець, О.Кононко), вплив соціальних емоцій на формування ціннісних орієнтацій дитини (О.Запорожець, В.Котирло, О.Смирнова).

На жаль, багатоаспектне методологічне обґрунтування проблеми формування соціально-моральних цінностей особистості не призвело до побудови цілісної педагогічної системи їх виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Природно, що обґрунтування ефективної системи виховання соціально-моральних цінностей особистості в сучасних умовах потребує ретельного вивчення досвіду їх виховання від найдавніших часів існування людського суспільства і до сьогодення. У цьому зв'язку, завданням нашої статті є аналіз сутності, змісту соціально-моральних цінностей та методичних засад їх виховання в історії педагогіки.

У наукових джерелах існують різні підходи стосовно трактування поняття "цінності". У філософії "цінність" використовується як поняття, з допомогою якого характеризується соціально-історичне значення (або значущість) певних явищ дійсності для суспільства, індивідів (С. Анісімов, М. Бердяєв, М. Вебер, О.Дробницький, І.Кант, Г. Лотце, Т. Парсонс, М.Рокіч, П. Сорокін).

Подібне визначення зустрічається й у психології. Цінність використовується як поняття для позначення об'єктів, явищ та їх властивостей, а також абстрактних ідей, що уособлюють у собі суспільні ідеали і виступають завдяки цьому як еталон належного (Л.Виготський, І.Кон, А. Маслоу, С.Рубінштейн, В.Тугарінов, Н.Щуркова). У процесі діяльності цінності

суспільства інтеріоризуються у структуру особистості і виступають як особистісні цінності. За твердженням І.Беха, особистісні цінності закріплюють значущість для людини особистісного смислу певних об'єктів, подій, явищ. Природно, що кожній людині притаманна індивідуальна, специфічна ієрархія особистісних цінностей, що відображає зв'язок між культурою суспільства та культурою окремої особистості, між буттям суспільним та індивідуальним.

Багаточисельні дефініції поняття "цінності" призвели до того, що сьогодні існує багато їх класифікацій. Так, М.Бердяєв виділяє цінності матеріальні, соціальні та духовні. При цьому філософ наголошує, що соціальні цінності, як правило, закріплені у законах і не сприяють духовному прогресу особистості. Найвищими ж є духовні цінності – релігійні, пізнавальні, моральні та естетичні, оскільки саме вони забезпечують велич народу, його вклад в історію людства. Функціонування духовних цінностей ґрунтується на ідеї служіння народу і разом з цим забезпечує творення суспільства.

За В.Тугаріновим цінності поділяються на 2 групи: це цінності життя та цінності культури. Цінності життя включають життя, здоров'я, спілкування з іншими людьми. Цінності культури містять матеріальні цінності, основним критерієм яких є користь для суспільства або окремої особистості; соціально-політичні цінності, до яких належать порядок, мир, безпека, свобода, рівність, справедливість; духовні цінності, які включають цінності моралі, науки, мистецтва і основними критеріями яких є істина, добро, краса [10, с. 26-28].

О.Дробницький виділяє предметні цінності, які визначаються ціннісними характеристиками (або властивостями) предметів і призначені для задоволення потреб, інтересів, устремлінь людини та цінності свідомості, що виявляють ставлення особистості до певних подій, явищ. Цінності свідомості містять соціальні та моральні цінності. При цьому вчений відзначає, що моральні цінності є вторинними, похідними від цінностей соціальних і повністю вичерпуються сферою дії соціальних законів. Соціальні ж цінності втілюються у вчинках людини, визначаються потребами суспільства у здійсненні певних дій і є безперечною і необхідною умовою його існування.

Аналіз окремих класифікацій цінностей, запропонованих вітчизняними філософами, дає можливість уточнити особливості функціонування соціальних та моральних цінностей. Соціальні цінності обумовлені суспільним характером існування людини і призначені забезпечити стабільність та соціальну захищеність особистості, групи людей (класу), суспільства в цілому. Соціальні цінності забезпечують прогресивний розвиток суспільства і здатні протистояти дестабілізуючим факторам, що виникають у соціумі. Моральні ж цінності містять особливі властивості об'єктів і суб'єктів оточуючого світу, які можуть бути кваліфіковані з позицій "добра-зла" і виявляються у міжособистісних або в особистісно-колективних взаєминах.

У педагогічній спадщині минулого є чимало цінних у методичному плані положень, які визначили спрямованість сучасних досліджень у галузі морального виховання, зокрема, виховання соціально-моральних цінностей особистості. Необхідно відзначити, що у працях філософів та педагогів минулого термін "цінності" не вживається, проте вживаються терміни "благо", "добродетельності", які є синонімічними поняттю "цінності". У своїх працях Демокрит наголошує на значенні виховання і навчання у становленні морального обліку людини. Навчання дозволяє оволодіти мудрістю, а мудрість дає три дари: "добре мислити, говорити і добре чинити". Демокрит наголошує, що моральний розвиток людини крім формування моральної свідомості передбачає становлення моральних мотивів поведінки: "бути доброю людиною означає не лише не робити несправедливості, а й не бажати цього"; розвиток моральних почуттів, зокрема обов'язку, сорому: "не через страх, а через почуття обов'язку потрібно утримуватися від дурних вчинків", "не роби нічого дурного, навіть наодинці з собою, вчись соромитися себе більше, ніж інших"; формування умінь соціально-моральної поведінки: "потрібно привчати себе до добродетельних дій та вчинків, а не до промов про добродетельність"[4, с.172]. Важливою умовою морального виховання, на думку Демокрита, є спілкування з хорошими людьми, оскільки "спілкування з дурними розвиває дурні задатки"[4, с.176].

На відміну від Демокрита, Сократ основним регулятором людської поведінки визнавав знання, які пов'язував із пізнанням божественної мудрості, укладеної в поняттях моралі. Знання допомагають людині пізнати істинні цінності, які полягають не у багатстві, розкоші, а у доброчесному житті, що досягається помірністю, безкорисністю, справедливістю, розумному керуванні потребами, почуттями та пристрастями. Сократ розмежовував істинні знання та думки окремих людей. Думки людей можуть бути правильними, такими, що здатні утримувати людську поведінку в межах добродійності, або хибними, які не відрізняються від незнання. На жаль, істинні думки є мінливими і тільки за умови обґрунтування вони стають стійкими знаннями: "будучи пов'язаними (із судженнями про причини) думки стають: по-перше знаннями, по-друге – стійкими. Тому знання є більш цінним, ніж істинна думка і відрізняється від неї тим, що воно зв'язано" [7, с. 605]. Таким чином, у виховному процесі потрібно не лише сформулювати знання про норми поведінки у суспільстві, а й допомогти вихованцеві усвідомити доцільність та необхідність їх дотримання. Сократ вперше запропонував метод евристичної бесіди, сутність якої у тому, що вихователь не дає готових знань, а у процесі розмови з вихованцем разом приходять до істини.

Продовження цих думок ми знаходимо у спадщині Аристотеля. Вчений у "Нікомаховій етиці" виділяє основні етичні доброчесності і визначає їх зміст як середину між іншими поняттями, які не являються чеснотами. Так, мужність є серединою між страхом та відвагою, щедрість – середина між жадібністю та марнотратством, велич (або людська гідність) – середина між пихатістю і приниженістю. Як чесноти виділяються дружелюбність, правосудність, добро, розсудливість, мудрість. Найганебнішими ж вадами є порок, звірство, нестриманість. У вихованні моральних чеснот Аристотель радив зважати на три сили душі, які визначають вчинки людини: розум, почуття, прагнення, заперечивши цим самим твердження Сократа про знання, як єдине джерело моральності особистості. У праці "Політика" Аристотель приділяє увагу таким засобам виховання як міфи, оповідання, ігри, музика, які впливають на характер

і душу дитини, облагороджуючи її. Філософ обґрунтовує вплив соціального середовища у вихованні дітей на неможливості споглядання дітьми будь-яких прикладів недостойної поведінки: "потрібно слідкувати, щоб діти як можна менше залишалися у товаристві рабів ... доцільно усувати від вух та очей дітей все те, що не відповідає гідності вільнонародженої людини" [1, с.632].

У давньокитайській філософії етичні повчання представлені у творах Лао-цзи, Конфуція, Мо-цзи, Хань Фей, які були провідниками гуманістичних ідей. Давні китайські філософи формування цінностей пов'язували із вихованням любові до рідної землі, держави, сім'ї, предків. Так, у творі "Лунь юй" написаному учнями Конфуція, стверджується: "Якщо хто-небудь замість любові до прекрасного обирає повагу до мудрості, віддає всі свої сили служінню батькам, не щадить свого життя, служачи государю, правдивий у відносинах з друзями, то, хоча про нього і говорять, що він не володіє вченістю, я обов'язково назву його вченою людиною"[5, с.9-10].

Конфуцій відзначає, що моральний розвиток особистості залежить від її соціального оточення, яке має стимулювати до здійснення моральних вчинків і являти собою приклад добродійної діяльності: "прагни відданості і щирості; не май друзів, які б поступалися тобі (в моральному відношенні)". Доброчесною є людина, знання якої виявляються у відповідних вчинках, а ефективним методом виховання є вправління: "Якщо шляхетний чоловік не поводить себе з гідністю, він не має авторитету, і, хоча він і вчиться, його знання не міцні", "зробивши помилку, не бійся її виправити" – стверджує Конфуцій.

Серед творів мислителів Давнього Риму, присвячених проблемам соціально-морального розвитку особистості, виділяються "Листи Луцилію" (Сенека) та "Наодинці із собою" (Марк Аврелій). Як і більшість вчених давнього світу, Сенека звертає увагу на вплив середовища у формуванні моральності людини. Його думки про те, що поведінка оточуючих людей є орієнтиром для формування моральності зростаючої особистості збігаються з подібними думками Аристотеля, Конфуція: "Багато зла приносить навіть

єдиний приклад марнотратства і скупості; розпечений приятель і нас робить слабкими і зніженими, багатий сусід розпалює нашу жадібність, лукавий товариш навіть самого чистого і простодушного заразить своєю іржею ... проводи час тільки з тими, хто зробить тебе краще, допускай до себе тільки тих, кого ти сам можеш зробити краще". Також Сенека стверджує про необхідність утвердження цінності іншої людини, як необхідної умови побудови взаємовідносин між людьми: "Я обираю друга, щоб було за кого вмерти, за ким піти у вигнання, за чиє життя боротися і віддати життя. А дружба, ... що зароджується заради користі і дивиться, що можна вигадати, - це не дружба, а угода" [9, с. 47].

Таким чином, в етичних парадигмах давньої філософії виділялися різні підходи щодо виховання соціально-моральних цінностей особистості. Східні мислителі моральне виховання пов'язували із дотриманням традицій, які визначали світогляд людей, їх спосіб життя. Західні мислителі пропонували загальні правила морального виховання, які поєднувалися з принципами поведінки вільної людини.

У 17 ст. вихованню моральності особистості приділялася увага в працях Я. А. Коменського. На думку вченого, "кардинальними доброчесностями" є мудрість, помірність, мужність і справедливість. Крім цього Я. А. Коменський радив виховувати з перших років життя охайність, повагу до старших, послужливість, справедливість, благодійність, терплячість, скромність, стриманість, витончені манери, делікатність і звичку до праці.

На думку Я.А.Коменського, виховання моральних цінностей у дошкільному віці ґрунтується на слухняності дитини, яка передбачає вміння стримувати свої бажання і чітко виконувати вимоги дорослих. При цьому впертість дитини підлягає покаранню (окрик, осуд, погроза): "Потрібно з найбільшим зусиллям доводити юнацтво до дійсної слухняності. Якщо воно навчиться стримувати власну волю, а чужу виконувати, то у майбутньому це послужить основою найбільших чеснот ... А якщо вони побажають проявити

впертість, то її легко можна буде зламати окриком або розумним покаранням" [2, с. 21].

Взагалі весь виховний процес ґрунтується на наступних методах: приклад дорослих, оскільки "Бог дав дітям ніби здатність мавп, а саме: прагнення наслідувати те, що на їх очах роблять інші"; своєчасні і розумні настанови, які використовуються коли "приклад діє недостатньо, або коли наслідуючи інших, вони роблять це неуміло"; регулярні вправи, заохочення і покарання, які застосовуються в разі відступу від вимог дорослих, помірна дисципліна. При цьому активність дитини можлива лише в межах правил, заданих дорослими.

Розглянемо більш детально особливості формування окремих етичних доброчесностей. Так, основним напрямом діяльності педагога при вихованні поваги до старших та слухняності є формування здатності дитини стримувати власні бажання, а бажання інших виконувати. На думку Я.А.Коменського це можливо за умови постановки дорослими відповідних вимог і чіткого контролю за їх дотриманням. Недотримання вимог обов'язково супроводжується покаранням: "Якщо ти часто будеш звертатися до дитини, викривати її і карати, не турбуйся, вона буде поважати тебе"; або інше: "краще тримати дітей у строгості і страху, ніж відкривати їм глибину своєї любові і тим самим відкривати двері до свавілля і непослуху".

При вихованні стриманості і терплячості Я.А.Коменський знову таки пропонує тримати дитину у строгості, уникати поблажливості і зніженості, не потурати примхам дитини, її потягу до надмірностей, придушувати неадекватні прояви емоцій (крик, плач, дряпання тощо): "Якщо вона (дитина) побажає поводитися зухвало і нахабно, не жалій її, крикни на неї, покарай фізично" [2, с. 24]. Провідним є метод вимоги в поєднанні з методом покарання, якщо вимоги дорослого не виконуються.

У вихованні добродійності, привітності, звички до праці, Я.А.Коменський радить самим батькам демонструвати приклади турботи про інших людей, включати дітей у спільну з ними діяльність з надання допомоги оточуючим. Позитивні дії дітей обов'язково мають заохочуватися. Таким чином, виховання

етичних доброчесностей у працях Я.А.Коменського передбачає формування моральної свідомості і на підставі цього навичок соціальної поведінки. При цьому не приділяється належної уваги розвитку емоційно-мотиваційної сфери особистості як такої, що визначає її моральну поведінку.

Подібно до Я.А.Коменського процес виховання соціально-моральних цінностей розглядав і Дж. Локк. У праці "Досліди про закони природи" вчений визначає моральність особистості як співвіднесення її свідомих дій до правил (законів) і обґрунтовує 2 критерії моральних дій. Перший критерій передбачає, що людина досягає власного блага і при цьому не завдає збитків загальному благу, завдяки узгодженню власних і суспільних інтересів; другий критерій не передбачає отримання власної користі, але результатом дій є користь для інших: "моральність дії не залежить від користі, але користь є результатом моральності" – стверджує Дж. Локк.

На думку вченого, моральні ідеї (справедливості, дружби, благородства) та принципи не є вродженими, а формуються в результаті виховання. При цьому важливо зосередити зусилля на розвитку у дитини дисципліни духу, вміння підпорядковувати бажання контролю розуму: "Потрібно навчити її (дитину) протистояти своїм потягам, відмовляти в задоволенні свого смаку до багатства, ласощів тощо, ... з ранніх років привчати придушувати свої бажання" [3, с. 168]. У своїх творах Дж. Локк категорично виступає проти використання фізичних покарань по відношенню до дитини, оскільки вони виховують рабську дисципліну. Покарання сприяє тому, що у дитини блокується почуття сорому за здійснений проступок, а виникає тільки фізичне страждання і відразу до тих цінностей, які намагається сформувати вихователь [3, с. 155].

Виходячи з цього, виховання соціально-моральних ідей, на думку Дж.Локка, ґрунтується на формулюванні дорослим "законів" поведінки (яких не повинно бути багато) і формуванні звичок шляхом багаторазових вправ: "створюйте небагато законів, але слідкуйте, щоб вони дотримувались", і далі: "якщо ви хочете, щоб діти виконали будь-яку дію ... змушуйте їх багато разів перероблювати, поки вони не досягнуть досконалості"[3, с.156]. Допоміжними

методами при цьому можуть бути позитивний приклад вихователя і міркування з дитиною. Також вчений стверджував, що необхідно використовувати кожную добру нагоду для спонукання дитини до моральних вчинків. Важливим для нас є те, що у теорії виховання Дж. Локка процес виховання соціально-моральних цінностей особистості передбачає вплив не тільки на свідомість особистості, а й на її емоційну, мотиваційну сфери, які відіграють вирішальну роль у їх становленні.

Серед засобів виховання Дж. Локк значну увагу приділяє батьківському авторитету, який спочатку ґрунтується на страху і шанобливості до батьків, а з часом – на любові і дружніх взаєминах. Необхідно відзначити, що таке розуміння батьківського авторитету не відповідає принципам сучасної теорії морального виховання.

На відміну від достатньо прагматичної "теорії виховання джентльмена" Дж. Локка, теорія "вільного виховання" Ж.Ж.Руссо побудована на безмежній любові до дитини і передбачає максимальне надання їй свободи у виявленні інтересів, потреб, бажань. Визначальними соціально-моральними цінностями, які відстоюються у творчості Ж.Ж.Руссо є свобода, повага до особистості, неприпустимість соціального пригнічення людини, її приниження, придушування.

На відміну від Я.А.Коменського, Дж.Локка, які домінуючу роль у виховному процесі відводили накопиченню знань про норми соціальної поведінки, Ж.Ж.Руссо відстоює ідею про первинність почуттів у процесі морального виховання. Лише за допомогою почуттів дитина сприймає оточуючий світ, почуття відзначаються щирістю, безпосередністю і визначають вчинки людей. Базовим почуттям є почуття самозбереження, на основі якого формуються співчуття та милосердя. Зазначені почуття, на думку вченого, являють собою стрижень моральності особистості.

Виховання соціально-моральних цінностей має починатися з перших днів життя дитини і передбачає надання їй повної свободи: у рухах (не сповивати дитину, дати їй можливість повзати, бігати тощо), у пізнанні світу (навчання

без розкладу, без жорстко регламентованого часу занять, в міру спостережень за цікавим об'єктом); у здійсненні різних дій. Допомога надається лише у випадку, якщо у дитини недостатньо можливостей для задоволення своїх потреб: "відшкодовуйте нестачу сили рівно настільки, щоб дати можливість дитині бути вільною, а не владною" – стверджує Ж.Ж.Руссо. Така організація виховного процесу сприяє тому, що дитина звикає бути суб'єктом власної діяльності, оскільки їй надають "більше істинної свободи і менше влади, пропонують більше діяти самій і менше вимагати від інших". Паралельно формується й мотиваційна сфера дитини: вона звикає "з раннього віку обмежувати бажання своїми можливостями і не відчувати позбавлення того, що не в її владі"[8, с. 183].

У вихованні моральних цінностей (співчуття, співпереживання, любові до людей) Ж.Ж.Руссо критикує Дж. Локка і виступає категорично проти словесних методів виховання: "я не бачив більш нерозумних дітей ніж ті, з якими багато розмірковували". Пріоритет має належати методу позитивного прикладу методу вправ: "істинне виховання полягає не стільки у правилах, скільки у вправах", і далі: "необхідно, щоб ви самі являли собою зразок, який дитина має наслідувати" – стверджує педагог. Вперше в історії педагогіки Ж.Ж.Руссо обґрунтовує метод природних наслідків, сутність якого полягає у тому, що дитина має бути покарана наслідками свого вчинку, а не вихователем. Використання такого методу спричинює те, що вихованець сам розуміє шкідливість певних дій і добровільно бере на себе зобов'язання їх не повторювати.

Ідеї Ж.Ж.Руссо знайшли своє продовження у творчості Й.Г.Песталоцці. Вчений вважав, що виховання духовності особистості тісно пов'язано з фізичним і розумовим вихованням, оскільки "будь-який однобічний розвиток однієї з наших сил не є істинним та природовідповідним розвитком". Розвиток духовності проходить шлях від задоволення фізичних потреб – до виникнення і задоволення потреб моральних: "перші паростки моральних сил немовляти ... природовідповідно оживляються і розвиваються завдяки неухильному і

спокійному задоволенню його фізичних потреб"[6, с. 289]. Любов до матері і довіра до неї, які формуються за умови життя дитини в атмосфері сімейної любові, є первинними моральними почуттями дитини. Завдяки правильному вихованню почуття любові і довіри поширюється на коло оточуючих людей, а потім зростає до істинної християнської любові, яка проявляється "у досконалому пізнанні добра, в умінні і бажанні творити добро".

Перші моральні почуття дитини (любові, слухняності, довіри, вдячності) спричиняють розвиток совісті, завдяки якій малюк починає усвідомлювати, що "не все на світі створено для нього, ... що він живе на світі не тільки заради себе". Саме зародження совісті сприяє подальшому інтенсивному розвитку моральних почуттів (обов'язку, відповідальності, справедливості) і становленню духовності дитини.

Формування моральних цінностей, на думку Й.Г.Песталоцці, проходить 3 етапи: враження, яке дитина отримує в результаті чуттєвого сприймання; усвідомлення враження, що забезпечується розвитком розумових здібностей; потреба виявлення вражень у відповідних словах і діях. Порушення послідовності зазначених етапів є неприпустимим: "якщо визначення випереджують чуттєві сприйняття, люди стають самовпевненими дурнями" – стверджує педагог. Таким чином, зростання в атмосфері любові, акцент на розвитку моральних почуттів з перших місяців життя дитини дозволяє попередити "проникнення зла в душу дитини і виникнення потягу до зла".

Аналіз науково-педагогічних джерел, що стосуються проблеми виховання соціально-моральних цінностей особистості дозволив дійти наступних висновків:

- процес виховання соціально-моральних цінностей особистості має здійснюватися за трьома напрямками: формування моральної свідомості, розвиток емоційно-мотиваційної та діяльнісної сфер особистості;
- серед визначальних педагогічних умов процесу виховання соціально-моральних цінностей особистості в історії педагогіки виділяють такі:

необхідність виховання з раннього віку; забезпечення сприятливого емоційного клімату в родині та освітньому закладі (атмосфери поваги, любові до дитини); надання переваги розвитку емоційно-почуттєвої сфери по відношенню до когнітивної; демонстрування соціальним оточенням тих цінностей, які необхідно виховати у дитини; утвердження цінності людини, як базової цінності, на основі якої можливо формування інших соціально-моральних цінностей; опора на слухняність дитини у перші роки її життя; надання максимально можливої свободи дитині, що сприяє утвердженню її як суб'єкта власної життєдіяльності;

- серед методів і прийомів виховання в історії педагогіки ми зустрічаємо наступні: метод евристичної бесіди, у процесі якої вихованець сам здобуває знання; метод вимоги, завдяки якій утверджуються норми поведінки; заохочення, що передбачає стимулювання дитини до здійснення моральних вчинків; неприпустимість застосування фізичних покарань; метод позитивного прикладу; метод вправлення, використання якого дозволяє сформувати та закріпити уміння соціальної поведінки; метод природних наслідків, який дає можливість дитині самостійно зрозуміти шкідливість певних дій;

- серед засобів виховання виділяються: авторитет батьків, помірна дисципліна, музика, гра, слово вихователя.

Висвітлені аспекти не вичерпують усієї проблематики дослідження. Подальшого вивчення потребує обґрунтування методичних засад процесу виховання соціально-моральних цінностей дітей дошкільного віку, оскільки саме цей період є визначальним у їх становленні.

Список літератури:

1. Аристотель. Политика: Сочинения / Аристотель. – М.: Мысль, 1984. – Т.4. – С. 375–645.
2. Коменский Я.А. Материнська школа / Я.А.Коменский // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За ред. З.Борисової. – К.: Вища школа, 2004.- С. 10-25.
3. Локк Д. Мысли о воспитании / Дж. Локк // Педагогическое наследие. -М.: Педагогика, 1989. – 416с.
4. Материалисты Древней Греции. М.: Гос.изд-во полит.лит-ры, 1955. – С. 153-174.
5. Мудрецы Поднебесной: Сб.: / Лао-цзы. "Даодэцзин"; Конфуций. "Лунь юй"; Мо-цзы. "Мо-цзы"; Мэн-цзы. "Мэн-цзы"; Чжуан-цзы "Чжуан-цзы"; Сюнь-цзы; Хань Фей. –

Симферополь: Изд-во "Реноме", 1998. – 348 с.

6. Песталоцци И.Г. Лебединая песня / И.Г. Песталоцци // Избр. пед. соч. : в 2-х т. – М., 1981. – Т. 1. – С. 208–399.

7. Платон. Менон. Собр. соч. в 4 т. / Платон. – М.: Мысль, 1990 – Т. 1. – С. 575-612.

8. Руссо Ж.Ж. Эмиль или О воспитании / Ж.Ж.Руссо // Педагогическое наследие. -М.: Педагогика, 1989.- С.161 - 192.

9. Сенека, Луций Анней. Наедине с собой [Текст] / Л. А. Сенека, М. Аврелий. - Симф.: Реноме, 1998. - 381с. — 384 с.

10. Тугаринов В.П. Теория ценностей в марксизме / В.П.Тугаринов. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1968. – 121с.

В статье автор анализирует сущность понятия "ценности" в гуманитарных науках, классификации ценностей, предложенные в отечественной философии. Раскрыты отдельные методические советы к воспитанию нравственных добродетелей, предложенные учеными в древних странах (Аристотель, Демокрит, Конфуций, Сократ), также обоснованы педагогические условия, формы и методы работы с детьми, выделенные в истории зарубежной педагогики 17-19 вв., оптимизирующие процесс воспитания социально-нравственных ценностей личности.

Ключевые слова: ценности, социальные ценности, нравственные ценности, методы воспитания, средства воспитания.

Fedorova M.A. Zmistfenomenu "social`no-moral`nicinnostiosoby`stosti" (tendenciivy`xovannya v istoriyizarubizhnoypedagogiky`).

Zhy`tomy`rs`ky`jderzhavny`juniversity`tetim. IvanaFranka, MON Ukrayiny`, vul.Vely`kaBerdy`chivs`ka, 40, m. Zhy`tomy`r, Ukrayina.

The article deals with the nature of the concept "values" in humanities, specifies the concept "social values", "moral values", examines the classification of values proposed in the national philosophy. The tendencies of upbringing social and moral values of personality in the foreign pedagogy are highlighted. Specifically, methodical advice of moral virtues upbringing proposed by philosophers of the ancient world are analyzed (Democritus, Socrates, Aristotle, Confucius, Seneca). The analysis of works by John Amos Comenius, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Johann Heinrich Pestalozzi gave the possibility to mark out pedagogical conditions, forms and methods of working with children, that optimize the process of moral virtues upbringing of the growing personality. Among pedagogical conditions much attention is paid to the following: the need of education from an early age, the ensuring of an auspicious atmosphere in the family and the educational institution, the preference of emotional and sensual spheres development to the cognitive one, the demonstration of the desired qualities by surrounding people, the accordance of freedom. Among the techniques and methods of education in the history of pedagogy the following can be found: the heuristic method of conversation, the method of requirements, the encouragement, the inadmissibility of a physical punishment, the method of positive example, the method of exercising, the method of natural consequences.

Key words: values, social values, moral values, methods of upbringing, means of upbringing.

Prystateinyispysokvykorystanykhdzherel:

1. Аристотел'. Политика: Sochinenija / Аристотел'. – М.: Мysl', 1984. – Т.4. – С. 375–645.

2. Коменский Иа.А. Материнская школа / Иа.А.Коменский // Хрестоматия з историidoshkilnoipedahohiky / Zared. Z.Borysovoi. – К.: Vyshchashkola, 2004.- С. 10-25.

3. Lokk D. Mysli o vospitanii / Dzh. Lokk //Pedagogicheskoe nasledie. -M.: Pedagogika, 1989. – 416s.
4. Materialisty Drevnej Grecii. M.: Gos. izd-vopolit. lit-ry, 1955. – S. 153-174.
5. Mudrecy Podnebesnoj: Sb.: / Lao-czy. "Daodjeczin"; Konfucij. "Lun'juj"; Mo-czy. "Mo-czy"; Mjen-czy. "Mjen-czy"; Chzhuan-czy "Chzhuan-czy"; Sjun'-czy; Han'Fej. – Simferopol': Izd-vo "Renome", 1998. – 348 s.
6. Pestalocci I.G. Lebedinajapesnja / I.G. Pestalocci // Izbr. ped. soch. : v 2-h t. – M., 1981. – T. 1. – S. 208–399.
7. Platon. Menon. Sobr. soch. v 4 t. / Platon. – M.: Mysl', 1990 – T. 1. – S. 575-612.
8. Russo Zh.Zh. Jemil'ili O vospitanii / Zh.Zh.Russo //Pedagogicheskoe nasledie. -M.: Pedagogika, 1989.- S.161 - 192.
9. Seneka, Lucij Annej. Naedine s soboj [Tekst] / L. A. Seneka, M. Avrelij. - Simf.: Renome, 1998. - 381s. — 384 s.
10. Tugarinov V.P. Teorijacennostej v marksizme / V.P.Tugarinov. – L.: Izd-vo Leningradskogo universiteta, 1968. – 121s.